

Borgarting lagmannsrett - LB-2011-146182

Instans	Borgarting lagmannsrett - Kjennelse
Dato	2011-09-27
Publisert	LB-2011-146182
Stikkord	22. juli-saken. Bistandsadvokat. Fornærmet. Skadelidt. Utøya
Sammendrag	Saken gjaldt oppnevning av bistandsadvokat for ungdommer som befant seg på fastlandet ved Utøya under skyting på øya 22. juli 2011. Lagmannsretten fant at den ankende part ikke var å anse som fornærmet i straffeprosessloven § 107a første ledds forstand. Behovet for bistand var ikke knyttet til gjennomføring av straffesaken. Straffeprosessloven § 107a tredje ledd ga ikke hjemmel for oppnevning av bistandsadvokat.
Saksgang	Oslo tingrett TOSLO-2011-127915-1 - Borgarting lagmannsrett LB-2011-146182 (11-146182SAK-BORG/04). Anke til Høyesterett forkastet, se HR-2011-1980-U.
Parter	A (advokat Gunhild Bergan).
Forfatter	Lagdommer Cecilie Østensen. Lagdommer Vincent Galtung. Lagdommer Mette D. Trovik.

Saken gjelder oppnevning av bistandsadvokat etter straffeprosessloven § 107a.

Den 11. august 2011 fremsatte advokat Gunhild Bergan på vegne av A, født 0.0.1990, en begjæring til Oslo tingrett om oppnevning av bistandsadvokat i anledning straffesak mot B. B er siktet for handlingene ved Regjeringskvartalet i Oslo og på Utøya i Buskerud 22. juli 2011, hvor til sammen 77 mennesker mistet livet.

A var deltaker på AUF-leiren på Utøya. Som følge av en planlagt reise til Oslo, befant han seg på fastlandet nær Utøya da skytingen fant sted. Ved Oslo tingretts beslutning 12. august 2011 ble begjæringen om oppnevning av bistandsadvokat avslått. Tingretten la til grunn at A er sterkt preget av det som har skjedd, men fant ikke vilkårene i straffeprosessloven § 107a oppfylt.

A har anket beslutningen til Borgarting lagmannsrett. Det er anført i anken at han må anses som fornærmet i saken, og vist til den situasjon han kom opp i. Han så blant annet gjerningsmannen i politiuniform på vei over til Utøya. Under skytingen var han svært redd, og det oppsto panikk på stedet. Hans opplevelser har vært meget traumatiske. A tilhører AUF Nordland og kjente flere av de omkomne godt. Han vil ha behov for de rettigheter en oppnevning av bistandsadvokat gir - herunder dokumentinnsyn. Det er vist til justisministerens oppfordring om å praktisere bistandsadvokatordningen liberalt.

Det er lagt ned påstand om at advokat Gunhild Bergan oppnevnes som bistandsadvokat for A.

Lagmannsretten har kommet til at anken må forkastes.

Straffeprosessloven § 107a regulerer i hvilke tilfeller det skal eller kan oppnevnes bistandsadvokat. Bestemmelsens første ledd omhandler fornærmedes rett til å få oppnevnt bistandsadvokat i bestemte tilfeller, mens annet ledd gjelder oppnevning av advokat for etterlatte. Tredje ledd gir hjemmel for oppnevning av bistandsadvokat utenfor de tilfellene som fremgår av første og annet ledd.

Vurderingen av om det skal oppnevnes bistandsadvokat i denne saken må vurderes etter straffeprosessloven § 107a første ledd bokstav c, eller tredje ledd, idet terror eller drapsforsøk ikke omfattes av straffeprosessloven §

107a første ledd bokstav a) eller b). Det er i anken ikke opplyst hvilket ledd i bestemmelsen begjæringen om bistandsadvokat knytter seg til. Lagmannsretten drøfter derfor - som tingretten - både bestemmelsens første ledd bokstav c) og tredje ledd.

For å få oppnevnt bistandsadvokat etter straffeprosessloven § 107a første ledd bokstav c), er det et vilkår at man er fornærmet i saken. Loven har ingen definisjon av hvem som er å anse som fornærmet, men begrepet er nærmere omtalt i Andenæs/Myhrer: Norsk straffeprosess, 4. utgave side 85-87 hvor det blant annet heter:

... ikke enhver som påføres skade eller ulempe ved en lovovertrødelse er å betrakte som fornærmet... Forutsetningen for at en person skal anses som fornærmet, er at han ikke bare er mer eller mindre berørt av lovovertrødelsen, men at han er innehaver av en slik interesse som vedkommende straffebud tar sikte på å beskytte...

I tvilstilfelle bør det legges avgjørende vekt på om vedkommende er så direkte krenket ved lovovertrødelsen at det er grunn til å gi ham de prosessuelle rettigheter som fornærmede har. Det må imidlertid innrømmes at også dette synspunktet ofte gir liten veiledning...

Dessuten kan det tenkes at de reelle hensyn taler for å trekke kretsen forskjellig for de enkelte rettsvirkninger som knytter seg til begrepet fornærmede.

I utkast til ny straffelov var det foreslått en legaldefinisjon av begrepet fornærmede knyttet til retten til å kreve påtale. Forslaget, inntatt i NOU 1992:23 side 288, lød som følger:

Rett til å kreve påtale som fornærmet har den som er rammet i en interesse straffebudet tar sikte på å beskytte, eller som på annen måte er direkte krenket ved den straffbare handling

Det fremgår av NOU 1992:23 side 246 at det var tatt utgangspunkt i den tradisjonelle lære om at fornærmet er innehaveren av den interessen eller det rettsgodet som det enkelte straffebudet tar sikte på å beskytte, og det er vist til at denne læren er lagt til grunn av Høyesterett i en rekke avgjørelser. Videre skulle definisjonen ta hensyn til at også den som «på annen måte er direkte krenket ved den straffbare handling», kan være fornærmet, slik det er lagt til grunn i Hov, Fornærmedes stilling i straffeprosessen, side 54. Videre heter det:

Det er behovet til den som rammes av lovbruddet som her er det sentrale. Et viktig moment i denne sammenhengen er på hvilken måte vedkommende rammes av lovbruddet, typisk om vedkommende påføres skade. I så fall kan det ofte være grunn til å betrakte personen som fornærmet.

Bestemmelsen er ikke inntatt i ny straffelov fordi ordningen med fornærmedes rett til å begjære påtale ikke er videreført, men forarbeidene har interesse ved tolking av hvem som skal anses som fornærmet.

A har anført at han som følge av sine opplevelser er å anse som fornærmet i saken. Tingretten har beskrevet den situasjon han var oppe i slik:

... Det er videre opplyst at han fredag ettermiddag hadde bestemt seg for å dra til Oslo, allikevel slik at han ombestemte seg etter eksplosjonen i Oslo sentrum skjedde. Han rakk akkurat ikke å returnere med båten som fraktet gjerningsmannen til Utøya, slik at han befant seg på fastlandet da skytingen på Utøya fant sted. Det er videre opplyst at han så gjerningsmannen bli fraktet til Utøya i båten, før han hørte skuddsalver fra øya og så flere mennesker flykte til kaien og med båt fra Utøya. Han ringte gjentatte ganger nødnummeret 112 og dro deretter fra stedet til Sandvika, før han returnerte til pårørendesenteret på Sundvollen der han hjalp til. Han hadde kontakt med flere av dem som befant seg på Utøya mens skytingen pågikk.

Lagmannsretten har, på samme måte som tingretten, forståelse for at A og andre med tilknytning til AUF har sterke reaksjoner og er preget av det som er skjedd. Flere venner av A mistet livet på Utøya.

Etter lagmannsrettens syn er likevel ikke A å anse som fornærmet i saken, i lovens forstand. Selv om han er berørt av lovovertrødelsen, kan han ikke anses å være direkte krenket. Han vil være et vitne i saken, men lagmannsretten kan ikke se at dette tilsier et behov for de prosessuelle rettigheter som fornærmede har, jf. også Rt-2004-521.

Ut fra det opplyste er A ikke påført en betydelig psykisk skade, slik at dette vilkåret i straffeprosessloven § 107a første ledd bokstav c) heller ikke er oppfylt. Lagmannsretten bemerker at vilkåret tolkes strengt, jf. blant annet Rt-2006-1021.

Etter dette er det ikke grunnlag for oppnevning av bistandsadvokat etter straffeprosessloven § 107a første ledd bokstav c).

Lagmannsretten har vurdert om straffeprosessloven § 107a tredje ledd gir hjemmel for oppnevning av bistandsadvokat i denne saken. Bestemmelsen gir en utvidet adgang til å oppnevne bistandsadvokat, eksempelvis for andre skadelidte, slik dette begrepet brukes i strafferettslig forstand. Bestemmelsen lyder som følger:

Retten kan også oppnevne bistandsadvokat i andre tilfeller der sakens art og alvor, hensynet til de berørte eller andre særlige forhold tilsier at det er behov for advokat.

Bestemmelsen kom inn i loven i forbindelse med behandlingen av NOU 2006:10, Fornærmede i straffeprosessen - nytt perspektiv og nye rettigheter. Formålet med lovendringene var å styrke fornærmedes og etterlattes stilling. Om lovhistorikken vises til Rt-2008-1502, hvor det redegjøres detaljert for denne.

Det fremgår av forarbeidene, Ot.prp.nr.111 (2007-2008) side 113 at bestemmelsen i straffeprosessloven § 107a tredje ledd

[Å]pner for en skjønnsmessig adgang til å oppnevne bistandsadvokat utenom de tilfellene som er nevnt i første og annet ledd. Bestemmelsen er ment som en snever unntaksregel, selv om utformingen av den er gjort nokså generell. Formålet er særlig å kunne fange opp tilfeller der det vil være særlig behov for advokat på grunn av særegne omstendigheter i saken...

Videre heter det på side 30:

... oppnevning av bistandsadvokat må være knyttet til gjennomføringen av straffesaken. Behovet for advokat må begrunnes i behovet for bistandsadvokat i forbindelse med utøvelsen av prosessuelle rettigheter og plikter i saken.

Selv om saken er av særdeles alvorlig karakter, er lagmannsretten - i likhet med tingretten - av den oppfatning at As behov for bistand etter hendelsen på Utøya knytter seg til andre forhold enn gjennomføring av selve straffesaken. Hans status som vitne i saken medfører ikke rettigheter eller plikter av slik prosessuell karakter at det er grunnlag for oppnevning av bistandsadvokat.

Det er anført i anken at oppnevning av bistandsadvokat vil gi omfattende rettigheter som er nødvendige, herunder innsyn i straffesaksdokumentene. Etter lagmannsrettens syn er det ikke anført forhold som tilsier at dette er nødvendig. Advokat Frode Elgesem er allerede oppnevnt som bistandsadvokat for AUF, og har innsynsrett i sakens dokumenter. Gjennom ham vil As behov for informasjon i saken kunne ivaretas.

Som tingretten er lagmannsretten av den oppfatning at As mulige krav på voldsoffererstatning ikke er tilstrekkelig til å begrunne oppnevning av bistandsadvokat.

Den ankende part har avslutningsvis pekt på at justisministeren har anmodet domstolene om å utvise raushet ved oppnevning av bistandsadvokat. Lagmannsretten finner ikke grunn til å gå inn på betydningen av dette for tolkningen av straffeprosessloven § 107a. For øvrig bemerkes at det pr. 12. september 2011 var innkommet 693 begjæringer til Oslo tingrett om oppnevning av bistandsadvokat. Av disse begjæringene var 593 knyttet til handlingene på Utøya, hvorav 549 er innvilget av tingretten og 41 begjæringer avslått.

Anken blir etter dette å forkaste.

Kjennelsen er enstemmig.

Slutning

Anken forkastes.